

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор з наукової роботи
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
доктор фізико-математичних наук
проф. Г.М. Торбін
"28" січня 2021 р.

ПРОТОКОЛ № 1

фахового семінару від 10 лютого 2021 р.
про результати дисертаційного дослідження
Розвадовської Тетяни Вікторівни
«Формування відповідальності студентської молоді засобами
наставництва»

Фаховий семінар проведено на базі кафедри соціальної педагогіки
(за рішенням Ради Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова № 7 від 28.01.2021 р.)

ПРИСУТНІ: проф. Вайнола Р. Х., проф. Матвієнко О. В.,
проф. Карпенко О. Г. доц. Петько Л. В., доц. Вакуленко О. В.,
доц. Костюшко Г. О., доц. Міхеєва О. Ю., доц. Мирошніченко Н. О.,
доц. Неїжпапа Л. С., доц. Ясточкина І. А., ст. викл. Бованенко О. О.,
ст. викл. Соляник М. Г.

СЛУХАЛИ: Про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертаційного дослідження **Розвадовської Тетяни Вікторівни**,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 – освітні, педагогічні науки (теорія і методика виховання) на тему:
«Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва».

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор, завідувачка
кафедри соціальної педагогіки факультету соціально-економічної освіти
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова **Вайнола
Ренате Хейкіївна**.

Рецензенти – Матвієнко Олена Валеріївна, доктор педагогічних наук,
професор, завідувачка кафедри педагогіки та методики початкового навчання
факультету педагогіки та психології, заступник декана з наукової роботи та
міжнародних зв'язків Національного педагогічного університету імені
М.П. Драгоманова; Петько Людмила Василівна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів факультету
природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова.

ВИСТУПИЛИ:

Головуюча фахового семінару, кандидат педагогічних наук, доцент **Костюшко Г. О.**, яка зазначила, що надійшла заява від аспірантки кафедри соціальної педагогіки факультету соціально-економічної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова 4-го року навчання Розвадовської Тетяни Вікторівни з проханням розглянути її дисертаційну роботу на предмет рекомендації до захисту. Тема роботи «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» – наукова спеціальність 011 – Освітні, педагогічні науки (теорія і методика виховання). Тему затверджено на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 29.01.2018 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої Ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 27.03.2018 р.). Слід відзначити, що аспірантка щорічно виступала із звітами на засіданні кафедри соціальної педагогіки та з доповідями на звітно-наукових конференціях університету. За час роботи над науковим дослідженням оприлюднено 15 публікацій, серед яких: 1 посібник, 1 методичні рекомендації, 7 статей у наукових фахових виданнях, 2 статті у зарубіжному виданні та 4 тези за матеріалами наукових конференцій. Доводжу до Вашого відома, що робота Розвадовської Тетяни Вікторівни відзначається достатнім рівнем самостійності і завершеності. Дисертаційна робота пройшла перевірку за програмою UNICHECK, визначено 96,15% оригінальності.

Отже, для оголошення результатів дисертаційного дослідження слово надається Розвадовській Тетяні Вікторівні.

Розвадовська Т. В.. Шановна голово, шановні рецензенти, шановні члени кафедри, шановні присутні!

Вашій увазі пропонуються результати дисертаційного дослідження на тему: **«Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва»**.

Реалії сьогодення вимагають розвитку у студентської молоді свідомого ставлення до розбудови українського суспільства та соціальних відносин, вміння приймати рішення у нестандартних ситуаціях та нести за них відповідальність. Відповідальність як особистісне утворення дозволяє усвідомлювати свій обов'язок перед іншими та суспільством в цілому. Формування відповідальності набуває особливого значення в студентському віці, оскільки він є сензитивним періодом для становлення особистості, її світогляду та розвитку зрілої відповідальності. Одним з засобів формування соціально-схвальної поведінки та відповідальності виступає наставництво як

педагогічний феномен. Саме ці положення обумовили вибір теми нашого дослідження.

Об'єктом нашого дослідження є процес формування відповідальності студентської молоді.

Предметом дослідження ми вбачаємо наставництво як засіб формування відповідальності студентської молоді.

Метою нашого дослідження стало теоретичне обґрунтування сутності та експериментальна перевірка дієвості наставництва як засобу формування відповідальності студентської молоді.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі категоріального аналізу поняття «відповідальність» обґрунтувати сутність та виявити особливості процесу формування відповідальності студентської молоді.

2. З'ясувати особливості наставництва як засобу формування відповідальності студентської молоді та визначити основні практики залучення студентської молоді до наставництва.

3. Визначити критерії, показники та виявити рівні сформованості відповідальності студентської молоді.

4. Експериментально підтвердити дієвість наставництва як засобу формування відповідальності студентської молоді.

Виконуючи **перше завдання** нашого дослідження нами було обґрунтовано сутність поняття «відповідальність» та виявлено особливості процесу формування відповідальності студентської молоді. Визначено вісім основних підходів до трактування відповідальності: моральний, етичний, з позиції свободи вибору, емпатійний, емоційний, рефлексивний, альтруїстичний та аксіологічний, змістовну характеристику, яких Ви можете побачити у додатку 1 роздаткового матеріалу.

Відповідальність (за узагальненням підходів таких науковців як Патинок Оксана Петрівна., Прядеїн Валерій Павлович, Савчин Мирослав Васильович, Тернопільська Валентина Іванівна) визначено нами як набуту інтегральну властивість особистості, що містить у собі знання про сутність відповідальності, вміння особистості контролювати виконання прийнятих нею норм, правил та цінностей, моральність, ціннісні орієнтири, бажання допомогти іншому, усвідомлення власної відповідальності за наслідки діяльності, вміння аналізувати вчинки та встановлювати емоційний контакт.

Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва визначено як спеціально організований освітній процес, який має на меті залучення студентської молоді до різних видів суспільно корисної

діяльності, спрямованих на розвиток усвідомлення сутності відповідальності, морально-ціннісних орієнтирів, відповідального ставлення до оточуючих, вміння брати на себе відповідальність за соціальне благополуччя інших, усвідомлення своєї значущості у суспільних змінах, що виражається у здійсненні відповідальних вчинків.

Виокремлено *особливості формування відповідальності студентської молоді* в умовах закладу вищої освіти, до яких належить:

- специфічне соціально виховне середовище закладу вищої освіти;
- наявність впливу соціально – активного студентського колективу, який є каталізатором прояву відповідальності;
- наявність часу, що дозволяє використати свої ресурси, свій потенціал для суспільно корисної діяльності;
- поєднання завдань формування навичок майбутньої професійної діяльності та особистісного розвитку;
- самостійність, свобода у прийнятті рішень, що зумовлює формування вміння брати відповідальність за себе, своє навчання, набуття майбутніх професійних навичок.

Виконуючи **друге завдання** нашого дослідження нами:

З'ясовано особливості наставництва як соціального феномену від Античних часів до сьогодення. Виокремлено різницю між тьюторством, коучінгом та наставництвом. Здійснено аналіз сучасних практик наставництва дітей в таких країнах як Австралія, Кенія, Нігерія, Руанда, Сполучені Штати Америки і Україна та сучасних практик залучення студентської молоді до наставництва у таких країнах як Сполучені Штати Америки та Уганда. Зміст, сутність, особливості та перспективи наставництва дітей розглянуто в контексті упровадження реформи деінституалізації в Україні.

На основі здійсненого нами аналізу, наставництво ми визначили як відносини між більш досвідченою людиною та менш досвідченою, у яких більш досвідчена людина ділиться своїми знаннями та досвідом з менш досвідченою людиною, допомагаючи їй розвивати професійні та життєві навички через надання порад та навчання.

Мета здійснення наставницької діяльності над дітьми полягає у: розвитку життєвих навичок та підготовці дитини до самостійного життя; допомозі визначення життєвих цілей та орієнтирів, а також способів їх досягнення.

Охарактеризовано основні практики залучення студентської молоді до наставництва, до яких належить: волонтерство та суспільно орієнтоване навчання (Service-Learning).

Суспільно орієнтоване навчання визначено як «освітній підхід, що спрямований на формування академічних знань, практичних навичок та відповідальності через служіння у громаді, вирішення проблем у громаді, спільно з нею».

Зміст участі студентської молоді у наставництві полягає у:

а). взятті студентом/студентами під наставницьку опіку дитини/дітей, що перебуває/перебувають у складних життєвих обставинах з метою допомоги в академічній успішності, визначенні ціннісних та життєвих орієнтирів, розвитку потенціалу дитини та її сильних сторін;

б). формування відповідальності студентської молоді через усвідомлення своєї значущості для дитини/дітей, відчуття залученості до суспільно позитивних змін.

Виконуючи **третє завдання** нашого дослідження нами:

Визначено критерії і показники та виявлено рівні сформованості відповідальності студентської молоді.

Критеріями та показниками стали:

- когнітивно-аксіологічний (усвідомлення сутності відповідальності; усвідомлення відповідальності як цінності; прийняття відповідальності як власної цінності);
- рефлексивно-прогностичний (спрямованість на соціально значущий результат, рефлексивність, емпатійність),
- емоційно-мотиваційний (соціально значуща мотивація, позитивна емоційність, альтруїстичність)
- діяльнісно-операційний (самостійність та ініціативність, активність, контроль та самоконтроль).

Охарактеризовано рівні сформованості відповідальності студентської молоді: оптимальний, ситуативний та мінімальний.

- оптимальний рівень трактовано як найкращий рівень для цього віку;
- ситуативний – залежно від ситуації, потреби в контролі, емоційного стану, студент може чинити або відповідально, або перекласти відповідальність на іншу особу, зовнішні обставини тощо.
- мінімальний рівень трактовано як фрагментарну чи не повну відповідальність, низький рівень прояву майже всіх показників.

З детальнішою характеристикою рівнів сформованості відповідальності студентської молоді Ви можете ознайомитись у додатку 2, роздаткового матеріалу.

Проведено констатувальний етап експерименту, у якому взяли участь:

- 255 студентів віком від 17 до 22 років (першого та другого освітніх рівнів)
- 16 студентів та випускників з числа колишніх наставників віком від 19 до 25 років

Це були студенти таких закладів освіти як:

- Заклад вищої освіти «Український католицький університет» (освітні програми: «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», «Комп'ютерні науки», «Соціологія», «Психологія»).
- Львівський національний університет імені Івана Франка (освітні програми: «Дошкільна освіта», «Початкова освіта»).
- Національний педагогічний університет імені Михайла Петровича Драгоманова (освітні програми: «Соціальна педагогіка», «Соціально-виховна робота»).
- Тернопільській національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (освітні програми: «Соціальна робота», «Менеджмент соціокультурної діяльності»).
- Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (освітня програма – «Соціальна робота»).
- Чорноморський національний університет імені Петра Могили (освітні програми: «Психологія», «Соціальна робота», «Психологія», «Фінанси, банківська справа та страхування»).

На даному етапі експерименту було застосовано стандартизовані методики і методи та авторські методики, перелік яких представлено на слайді та в додатку 3 роздаткового матеріалу. Нами було проведено контент аналіз звітів закладів вищої освіти, який засвідчив, що заходи, що спрямовані на формування відповідальності студентської молоді майже не представлені, формування відповідальності студентської молоді не визначається закладами вищої освіти як ціль освітнього процесу.

Проведено опитування за допомогою авторської анкети, яке засвідчило, що переважна більшість студентської молоді не має цілісного уявлення про сутність відповідальності; студенти зазначили, що ознайомлені із діяльністю ЗВО, що спрямована на формування відповідальності, проте майже не приймають в них участь, серед тих хто приймає, переважна більшість не змогла їх назвати; більшість студентів не бере участі у соціальних проєктах або ініціативах, що спрямовані на вирішення соціальних проблем як в університеті, так і поза ним, проте визначає їх як ті, що сприяють формуванню відповідальності студентської молоді.

Аналіз авторської анкети для студентів та випускників з числа колишніх наставників, засвідчив, що переважна більшість з них, вважає, що саме участь у наставництві, допомогла їм сформуванню їхню відповідальність.

За допомогою стандартизованих методик, було встановлено, що у студентської молоді переважає ситуативний рівень сформованості відповідальності - 66,67 % (170 осіб), мінімальний рівень притаманний для 23,53 % (60 осіб) студентів, а оптимальний рівень – лише для 9,8 % (25 осіб) студентів.

Відповідно для переважної більшості студентів характерним є низький рівень сформованості таких показників як усвідомлення сутності відповідальності та усвідомлення відповідальності як цінності когнітивно-аксіологічного критерію; рефлексивність та емпатійність рефлексивно-прогностичного критерію; активність, контроль та самоконтроль діяльнісно-операційного критерію.

За результатами констатувального етапу експерименту нами було визначено контрольну та експериментальну групи. До складу експериментальної групи увійшло 43 студенти, які добровільно погодились взяти участь у формувальному етапі експерименту, а до складу контрольної групи – 43 студенти, які були відібрані нами за результатами констатувального етапу експерименту та добровільно погодились бути контрольною групою.

Виконуючи **четверте завдання** нашого дослідження нами:

Протягом 2018 – 2020 рр. розроблено та впроваджено програму участі студентської молоді у наставництві дітей, що складалась з трьох частин:

1. Міні програма «Моя відповідальність»;
2. Тренінг «Шлях до наставництва»;
3. Безпосередня участь у наставництві (індивідуальне та групове наставництво, програма «Друзі та порадики»).

Під час упровадження міні програми «Моя відповідальність» використано такі форми та методи роботи: інтерактивна гра «Правда чи міф?»; інтерактивні вправи з використанням ІКТ: «Моя відповідальність» та «Бути людиною»; диспут «Чи є відповідальність обов'язковою людською якістю у сучасному світі?»; перегляд художнього фільму «Хористи» (фр. *Les choristes*, 2004, реж. Christophe Barratier) з обговоренням.

Тренінг «Шлях до наставництва» передбачав такі форми та методи роботи як: Лекції («Роль наставника в житті дитини», «Спілкування наставника та підопічного»; Тренінгові вправи («Якими якостями повинен володіти наставник», «Ненасильницьке спілкування та побудова «Я – звернень»); Сторітелінг (Історія Іванки, Історія Іринки); рольові ігри.

Підчас індивідуального та групового наставництва (програма «Друзі та порадики») в закладах інтернатного типу використовувались такі форми та методи: бесіди; розповіді; допомога у підготовці домашнього завдання, навчання; спільне дозвілля; екскурсії; ігри; рольові ігри; «щоденники успіху»; мозкові штурми; інтерактивні та тренінгові вправи; зустрічі-рефлексії.

Аналіз та оцінювання результатів експериментальної роботи засвідчили динаміку позитивних змін в рівнях показників сформованості відповідальності студентської молоді експериментальних груп, а також позитивну динаміку змін коефіцієнту сформованості відповідальності студентів експериментальних груп. Частка студентської молоді з оптимальним рівнем сформованості відповідальності в експериментальній групі зросла на 41,86 % (18 осіб), натомість в контрольній групі лише на 4,65 % (2 особи); з ситуативним рівнем – в експериментальній групі частка студентської молоді зменшилась на 16,28 % (7 осіб), в контрольній – на 6,98 % (3 особи); з мінімальним рівнем – в експериментальній групі частка студентської молоді зменшилась на 25,58 % (11 осіб), натомість в контрольній зросла на 2,33 % (1 особа).

Найбільші позитивні зміни засвідчили такі показники як: «усвідомлення сутності відповідальності», «усвідомлення відповідальності як цінності» когнітивно-аксіологічного критерію; «рефлексивність» та «емпатійність» – рефлексивно-прогностичного критерію; «активність» – діяльнісно-операційного критерію.

Результати дослідження підтвердили правомірність основних ідей і положень щодо формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва та засвідчили досягнення мети та виконання поставлених завдань. Дякую за увагу!

Головуюча (Костюшко Г. О.): Дякуємо, Тетяно Вікторівно, за представлення результатів Вашого дослідження та змістовну презентацію. Шановні колеги! Ви мали можливість ознайомитися з результатами дослідження, його презентацією, розгорнутою анотацією, тому прошу задавати запитання здобувачці.

Головуюча (Костюшко Г. О.): До слова запрошується доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та технологій соціальної роботи Карпенко Олена Георгіївна.

Карпенко О. Г.: У своєму виступі Ви представляли форми та методи роботи з підопічними, скажіть, будь ласка, чи були вони запозичені чи вони є авторським напрацюванням. До прикладу «щоденник успіху».

Розвадовська Т.В.: Дякую за питання! У роботі з підопічними ми використовували як запозичені, так і авторські форми та методи. Стосовно

«щоденнику успіху» це – авторське напрацювання.

Головуюча (Костюшко Г. О.): Будь ласка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки Міхеєва Оксана Юріївна.

Міхеєва О. Ю.: Шановна Тетяна Вікторівна, скажіть, будь ласка, Ви в своїй роботі, значний акцент робите на суспільно орієнтованому навчанні, проте не берете до уваги студентоцентроване навчання, яке прописано у Законі «Про освіту». На нашу думку, такий акцент підсилив би Вашу роботу, оскільки Концепція студентоцентрованого навчання передбачає формування відповідальності здобувачів вищої освіти.

Розвадовська Т. В.: Дякую за питання! Власне, нами було більше сконцентровано уваги на суспільно орієнтованому навчанні, оскільки це інноваційний підхід в освіті, який майже не використовується в Україні.

Головуюча (Костюшко Г. О.): Дякуємо. Чи є ще запитання шановні колеги? Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки Неїжпапа Людмила Станіславівна.

Неїжпапа Л. С.: Уточніть, будь ласка, сутність та роль третього показника рефлексивно-прогностичного критерію, «спрямованість на соціально значущий результат». Який зміст Ви вкладаєте і чим він відрізняється від показника «соціально значуща мотивація» мотиваційно-емоційного критерію? І скажіть, будь ласка, під час формувального етапу експерименту, коли студентська молодь здійснювала наставницьку діяльність, чи їх супроводжували ті люди, які їх готували? Чи це була безпосередня робота самих здобувачів вищої освіти, майбутніх наставників і дітей?.

Розвадовська Т. В.: Дякую за питання! У зміст показника «соціально значущий результат» ми вкладаємо розуміння того, що здійснюючи відповідальний вчинок, долучаюся до суспільно корисної діяльності, студентська молодь у першу чергу керується тим, що результат такої діяльності принесе благо суспільству, іншій людині чи близькому оточенню. А соціально значуща мотивація виражається у бажанні студентської молоді бути частиною суспільства, зробити свій внесок у його розбудову. Щодо другого питання. Попередньо, перед тим, як залучати студентську молодь до безпосереднього наставництва, нами було організовано тренінг, який мав на меті підготувати студентську молодь до здійснення наставництва. Під час здійснення наставницької діяльності, студенти зустрічались та обговорювали свій досвід, підтримували один одного. Додатково, до супроводу студентської молоді долучались педагоги та психологи закладів інтернатного типу, за потребою.

Головуюча (Костюшко Г. О.): Тетяно Вікторівно, у мене до Вас теж два питання. Перше питання, яким чином Ви залучали студентів до наставництва?

Друге питання, волонтерство і наставництво, як Ви співставляєте ці два поняття, і якщо вони не тотожні, яким чином Ви розрізняєте?

Розвадовська Т. В.: Дякую за запитання! Ми залучали студентів до наставництва через надання інформації про таку можливість, стати наставником. Для цього ми використовували розсилку на корпоративні скриньки, пости у соцмережах, особисту комунікацію, а також організовували зустріч – презентацію такої можливості. Щодо другого питання, то ми вважаємо, що волонтерство передбачає безоплатну, добровільну діяльність на користь суспільства, долучення до вирішення певних соціальних проблем. Наставництво, у Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення організаційно – правових умов соціального захисту дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» щодо наставництва», визначається також як добровільна безоплатна діяльність. Тому ми вважаємо наставництво одним з видів волонтерської діяльності.

Головуюча (Костюшко Г. О.): Дякуємо. Чи є ще запитання, шановні колеги? Кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки Ясточкіна Ірина Анатоліївна.

Ясточкіна І. А.: Шановна Тетяно Вікторівно! У Вашій роботі є два поняття: засоби наставництва і практики наставництва, будь ласка, коротенько охарактеризуйте їх. І друге питання: у практичній частині були залучені викладачі та керівники практик, яка їхня роль в роботі?

Розвадовська Т.В.: Дякую за питання! Під практиками ми розуміємо спосіб участі студентської молоді у наставництві, а під засобами: форми та методи здійснення наставницької діяльності. Щодо другого питання: ми ділились з ними концепцією наставництва для того, щоб вони могли використовувати такий підхід при роботі зі студентами, здійснювали навчання через поради, через презентацію досвіду, поширювали наші методичні рекомендації.

Головуюча (Костюшко Г. О.): Будь ласка, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри Бованенко Ольга Олександрівна.

Бованенко О. О.: Тетяно Вікторівно, Ви використовуєте словосполучення «студентська молодь», скажіть, будь ласка, на які визначення чи документи Ви спирались, оскільки, згідно законодавства таке визначення ми не використовуємо.

Розвадовська Т.В.: Дякую за питання! При визначенні поняття «студентська молодь» ми послуговувались Законами «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», у якому визначається, що здобувачами вищої освіти є особи, які навчаються у закладах вищої освіти на

бакалаврському та магістерському рівнях. У науковій літературі більше поширено визначення студент та студентство. Ми проаналізували визначення поняття «молодь» до якої належать особи від 18 до 35. Відповідно, до мету та змісту нашого дослідження, ми виокремили віковий діапазон від 18 до 22 років. Саме тому, у дослідження ми використовуємо поняття «студентська молодь».

Головуюча (Костюшко Г. О.): Будь ласка, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри Соляник Марина Геннадіївна.

Соляник М. Г.: Скажіть, будь ласка, які особливості формування відповідальності студентської молоді Ви визначили у своїй роботі?

Розвадовська Т.В.: Дякую за питання! Нами було проаналізовано психолого-педагогічні особливості виокремленого нами вікового періоду, даний вік є сензитивним для становлення зрілої дорослої відповідальності. В цей період, за Е. Еріксоном, формується ідентичність особистості, її світогляд, її ціннісні орієнтири, ставлення до суспільства. Тому важливо залучати молодь до суспільно корисної діяльності, долучати до розв'язання актуальних та важливих соціальних проблем.

Костюшко Г. О.: Чи будуть ще питання? Ні? Надійшло 12 запитань, є пропозиція даний етап вважати завершеним. Дякую, Тетяно Вікторівно! Запрошую до виступу наукового керівника, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри соціальної педагогіки Вайнолу Ренате Хейкіівну.

Вайнола Р. Х.: Шановні члени кафедри, колеги! Результати аналізу виконання відповідної освітньо-наукової програми та завершення індивідуального наукового плану аспірантки дозволяють стверджувати факт завершення дисертаційного дослідження. З 2017 року Розвадовська Тетяна Вікторівна навчається в аспірантурі кафедри соціальної педагогіки та НПУ імені М.П.Драгоманова, протягом навчання успішно завершено дисертаційне дослідження, оприлюднено необхідну кількість статей, тез, методичні рекомендації, які широко висвітлюють результати дослідження.

Вибір теми дослідження було обумовлено науковими інтересами дослідниці, усвідомленням значущості проблеми дослідження, якою займається кафедра соціальної педагогіки при підготовці студентів до професійної діяльності.

Тетяна Вікторівна виявила себе фахівцем здатним до соціально-виховної роботи, коло наукових інтересів якого співпало зі змістом практичної діяльності. Зацікавленість в обраній темі, досвід -річної роботи в закладі вищої освіти обумовили професійну компетентність та науково-дослідну активність Розвадовської Т.В.

За час роботи над дисертаційним дослідженням Розвадовська Т.В. зарекомендувала себе досвідченою, грамотною науковицею, що володіє навичками до наукового аналізу, систематизації і узагальнення матеріалу. У роботі над дисертацією були проявлені значні здібності до генерації нових ідей, оперативність та аналітичність мислення, працездатність, творчий оптимізм та відповідальність.

Розвадовська Т.В. виявила помітний особистісно-творчий потенціал у науковому зростанні, її роботу вирізняє особистісно зорієнтований, системний підхід, ґрунтовні, апробовані і яскраво представлені результати педагогічного дослідження, оцінку яких сьогодні здійснювати Вам. Дякую за увагу.

Костюшко Г. О.: Дякуємо науковому керівнику. Продовжуємо обговорення.

На фаховому семінарі присутні зовнішні рецензенти, що затверджено відповідним рішенням Вченої Ради університету. Запрошую до виступу рецензента – Матвієнко Олену Валеріївну, доктора педагогічних наук, професора, завідувачку кафедри педагогіки та методики початкового навчання факультету педагогіки та психології, заступницю декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Матвієнко О. В.:

Актуальність дослідження. Т. В. Розвадовської зумовлена глобалізаційними процесами, пов'язаними з орієнтацією нашої держави на інтеграцію із світовою спільнотою, з розбудовою Європейського простору вищої освіти. Отже, сучасні трансформаційні процеси в українському суспільстві потребують переосмислення поглядів на проблему виховання молоді. Одним із пріоритетних напрямків освіти є виховання відповідальних громадян, що здатні до свідомого суспільного вибору, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям та суспільству. Означене питання особливо актуальне для вищої школи, оскільки студентська молодь є важливим рушієм культурних змін і суспільного розвитку; саме в студентські роки юнаки й дівчата не лише найбільш активно, але і свідомо прилучаються до моральних цінностей, у них формується моральна культура. Юнацький вік є вирішальним у становленні особистості та розвитку зрілої відповідальності.

Тому, одним із шляхів вирішення проблеми виховання відповідальності студентської молоді є організація навчальної, впровадження суспільно орієнтованого навчання та поза навчальної діяльності, залучення: до волонтерства та активної участі у громадському житті; до вирішення соціально значущих проблем у суспільстві. Відтак, актуальність представленого

дослідження знаходиться в контексті реалізації суспільних, науково-теоретичних й практичних потреб у цілісному обґрунтуванні й розробці особливостей формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва. Важливо зазначити, що дисертаційна робота Т. В. Розвадовської виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова і є складовою комплексної проблеми «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 9 від 29.01.2018 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої Ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 27.03.2018 р.).

Науковий апарат дослідження. Дисертаційна робота має завершений характер, її зміст достатньою мірою структурований. Об'єкт, предмет, мета дослідження сформульовані чітко. В роботі визначено основний понятійно-категоріальний апарат, який дозволяє простежити за змістом та напрямом проведеного дослідження.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження. Найбільш суттєвими результатами дослідження, що містять новизну вважаємо: визначення та теоретичне обґрунтування поняття «формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва»; особливості формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва в умовах закладу вищої освіти; критеріїв та показників сформованості відповідальності студентської молоді: когнітивно-аксіологічний (усвідомлення сутності відповідальності, усвідомлення відповідальності як цінності, прийняття відповідальності як власної цінності), рефлексивно-прогностичний (спрямованість на соціально значущий результат, рефлексивність, емпатійність), мотиваційно-емоційний (соціально значуща мотивація, позитивна емоційність, альтруїстичність), діяльнісно-операційний (самостійність та ініціативність, активність, контроль та самоконтроль); уточнення трактування понять «відповідальність», «наставництво», «наставник», «суспільно орієнтоване навчання (Service-Learning)».

Практична значущість роботи. До переваг дисертаційної роботи Т. В. Розвадовської можна віднести її безсумнівне практичне значення, яке полягає у впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти якісно нового принципу залучення студентської молоді до наставництва дітей, що перебувають в інституційних закладах догляду та виховання з метою

формування відповідальності у студентів; розробці програми участі студентської молоді у наставництві, що складається з міні програми «Моя відповідальність», тренінгу «Шлях до наставництва» та участі у наставництві (індивідуальне і групове наставництво – програми «Друзі та порадики»); розробці методичних рекомендацій для викладачів та організаторів соціально-виховної роботи у закладах вищої освіти, педагогів, соціальних педагогів, студентів і наставників.

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, які спеціалізуються на виховній роботі закладів вищої освіти; у практичній роботі педагогів, соціальних педагогів; у процесі підготовки студентів за освітніми програмами «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю», «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота».

Обґрунтованість та вірогідність результатів дослідження. Варто відзначити, що подана дисертація побудована на належній джерельній базі, яка представлена сучасними нормативними документами, що регламентують функціонування системи освіти в Україні, фундаментальними студіями вітчизняних науковців, а також працями науковців ближнього та дальнього зарубіжжя із загальних питань професійно-педагогічної освіти. Загалом дисертанткою проаналізовано 220 наукових джерел, в яких досліджувана проблема розглядається під кутом зору філософії, психології, педагогіки, що створило передумови для системного міждисциплінарного висвітлення теми. Структура дисертаційної роботи є досить виваженою та логічною.

Дисертаційна робота складається з вступу, двох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. У першому розділі дисертації автором обґрунтовано теоретично-методичні засади формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва: здійснено категоріальний аналіз поняття «відповідальність»; виявлено особливості формування відповідальності студентської молоді; наставництво охарактеризовано як соціальний феномен в теорії та практиці виховання; здійснено характеристику підходів, змісту, форм та методів участі студентської молоді у наставництві.

Категоріальний аналіз поняття «відповідальність» було проведено за філософськими, психологічними та педагогічними напрямками. На основі здійсненого аналізу, обґрунтовано основні підходи до визначення поняття «відповідальність»: моральний підхід; етичний підхід; підхід з позиції свободи вибору; емпатійний підхід; емоційний підхід; рефлексивний підхід; альтруїстичний підхід; аксіологічний підхід.

Охарактеризовано особливості формування відповідальності студентської молоді. До особливостей належать: специфічне соціально-виховне середовище закладу вищої освіти; наявність впливу соціально-активного студентського колективу, який є каталізатором прояву відповідальності; наявність часу, що дозволяє використати свої ресурси, свій потенціал для суспільно-корисної діяльності; поєднання завдань формування навичок майбутньої професійної діяльності та особистісного розвитку; самостійність, свобода у прийнятті рішень, що зумовлює формування вміння брати відповідальність за себе, своє навчання, набуття майбутніх професійних навичок. Встановлено, що студентський вік є сензитивний період для формування відповідальності. Доповнено поняття «студентська молодь» – це особи віком від 14 до 35 років, що здобувають ступінь молодшого бакалавра, бакалавра та магістра шляхом зарахування до закладів вищої освіти. Виокремлено віковий період з 18 до 22 років відповідно до завдань та змісту нашого дослідження. Формування відповідальності в умовах закладу вищої освіти трактовано як спеціально-організований навчально-виховний процес, який включає у себе залучення студентської молоді до різних видів діяльності, що спрямовані на розвиток морально-ціннісних орієнтирів, усвідомлення сутності відповідальності, відповідального ставлення до оточуючих, вміння брати на себе відповідальність за добробут інших, усвідомлення своєї значущості у суспільних змінах, що виражається у здійсненні відповідальних вчинків.

Наставництво охарактеризовано як соціальний феномен в теорії та практиці виховання. Проаналізовано наставництво як соціальний феномен в історичному контексті, починаючи від Стародавнього світу до нині. Здійснено узагальнення підходів до наставництва в зарубіжних країнах та в Україні. Наставництво визначено як відносини між більш досвідченою особистістю з менш досвідченою, де більш досвідчена бере опіку над менш досвідченою, допомагаючи їй розвивати професійні та життєві навички через надання порад та навчання.

Дано характеристику двох основних практик участі студентської молоді у наставництві: волонтерська діяльність та суспільно-орієнтоване навчання. Визначено методи участі студентської молоді у наставництві до них належать: педагогічні; соціально-педагогічні; методи соціального виховання; методи формування свідомості; методи організації діяльності; методи стимулювання діяльності та тренінг. Основними формами участі студентської молоді у наставництві є: бесіди, допомога у підготовці домашніх завдань, презентації, екскурсії, консультації, творчі ігри, рольові ігри, творчі зустрічі та інше.

У другому розділі дисертації розкрито значення наставництва як засобу формування відповідальності студентської молоді: визначено критерії та показники та виявлено рівні відповідальності студентської молоді; здійснено експериментальну роботу з формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва; проведено аналіз та оцінку результатів експериментальної роботи з формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва.

Реалізовано критеріально-рівневий підхід до формування відповідальності студентської молоді, визначено чотири критерії та відповідні показники-індикатори сформованості відповідальності студентської молоді. До критеріїв належать: когнітивно-аксіологічний, рефлексивно-прогностичний, мотиваційно-емоційний, діяльнісно-операційний. Показниками когнітивно-аксіологічного критерію є: усвідомлення сутності відповідальності, усвідомлення відповідальності як цінності, прийняття відповідальності як власної цінності. Показниками рефлексивно-прогностичного критерію визначено: рефлексивність, емпатійність і спрямованість на соціально значущий результат. Соціальна значуща мотивація, позитивна емоційність, альтруїстичність – показники мотиваційно-емоційного критерію. До показників діяльнісно-операційного критерію належать: самостійність та ініціативність, активність, контроль та самоконтроль. Запропоновано три рівні сформованості відповідальності студентської молоді: мінімальний, ситуативний і оптимальний та надано їх характеристику.

Розгорнуто констатувальний етап експерименту з використанням низки методик, а саме: авторська анкета, опитувальник «Відповідальність» В. Прядеїн, методика визначення відповідальності М. Осташева, «Ціннісні орієнтації» М. Рокичем, «Визначення рівня рефлексивності» В. Пономарьов, А. Карпов, «Діагностика рівня емпатійних здібностей» В. Бойко, «Виявлення установок, що направлені на альтруїзм-егоїзм» О. Потьомкіна, Опитувальник УСК (рівень суб'єктивного контролю) Дж. Роттера, авторська анкета для наставників. Було встановлено, що переважна більшість студентської молоді має ситуативний рівень сформованості відповідальності, проте, для переважної більшості студентів характерним є низький рівень сформованості таких показників як усвідомлення сутності відповідальності та усвідомлення відповідальності як цінності когнітивно-аксіологічного критерію; рефлексивність та емпатійність рефлексивно-прогностичного критерію; активність, контроль та самоконтроль діяльнісно-операційного критерію. Найбільш сформованим критерієм відповідальності студентської молоді є мотиваційно-емоційний, а найменш – діяльнісно-операційний.

Аналіз результатів та здійснене нами педагогічне оцінювання рівнів сформованості кожного показника кожного критерію, окремо кожного критерію, а також коефіцієнту сформованості відповідальності студентської молоді на констатувальному етапі експерименту засвідчив нагальну потребу підвищення уваги до формування відповідальності студентської молоді в умовах закладу вищої освіти. Додатково проаналізовано результати опитування студентської молоді з числа колишніх наставників, які засвідчили, що на їхню думку, участь студентської молоді у наставництві сприяє формуванню відповідальності.

Проведено експериментальну роботу з формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва. Здійснено аналіз та оцінку результатів експериментальної роботи з формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва. На контрольному етапі встановлено наявність суттєвих позитивних зрушень у динаміці змін рівнів сформованості показників та критеріїв відповідальності студентської молоді в експериментальній групі. Зазначена позитивна динаміка обумовила й зростання рівнів коефіцієнту сформованості відповідальності студентської молоді. Натомість, контрольна група не мала таких суттєвих позитивних зрушень у динаміці змін рівнів сформованості показників і критеріїв та коефіцієнту відповідальності студентської молоді. Відтак, кількість студентської молоді з оптимальним рівнем сформованості відповідальності, в експериментальній групі зросла на 41,86% (18 осіб). Натомість, в контрольній групі, хоч і є позитивні зміни, проте вони не такі значні як в експериментальній, відповідно, кількість студентської молоді з оптимальним рівнем сформованості відповідальності зросла лише на 4,65% (2 особи).

Загалом, опис експериментальної складової дослідження, процедури збору емпіричних даних та перевірки їх достовірності відповідають меті та завданням дослідження.

Відзначимо, що загальні висновки, відповідають поставленим дисертанткою завданням. Загальний список літературних джерел (220 позиції), а також посилання на них у тексті дисертації зроблено з дотриманням сучасних вимог.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження було представлено у доповідях і повідомленнях на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародних – «Соціальне виховання: від традицій до сучасності» (Україна, м. Київ, 29.03.2018), «Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук» (Україна, м. Київ, 04. – 05.05.2018), «VII Міжнародні Челпанівські психолого-

педагогічні читання» (Україна, м. Київ, 16. – 20.05.2018), «Psychology and pedagogy as sciences of formation and development of modern personality» (Republic of Poland, Wloclawek, 27. – 28.12.2019), «Scientific bases of solving of the modern tasks» (Germany, Frankfurt am Main, 01. – 02.06.2020); всеукраїнських з міжнародною участю – «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний виміри» (Україна, м. Луцьк, 31.05. – 01.06.2018); круглих столів – «Перспективи розвитку соціальної педагогіки» (Україна, м. Київ, 24.05.2018). Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та на засіданнях кафедри соціальної педагогіки факультету соціально-економічної освіти та управління (2017 – 2021 рр.), на засіданнях кафедри педагогіки та соціальної роботи Факультету наук про здоров'я Закладу вищої освіти «Український католицький університет».

Повнота викладення наукових і прикладних результатів дисертації. В роботі представлено достатній доробок наукових публікацій автора. Кожна праця відповідає темі дисертації та містить закінчену частину досліджень автора. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 15 наукових та науково-методичних працях. З них: 1 посібник, 1 методичні рекомендації, 7 праць одноосібних та 3 у співавторстві (7 статей у провідних наукових фахових виданнях України, з них 4 у фахових виданнях України категорії «Б», 2 зарубіжних публікацій (з яких 1 англійською мовою), 4 тез доповідей.

Відповідність дисертації обраній спеціальності. Подана дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за своїм змістом відповідає спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки за якою раді надано право проведення захисту.

Недоліки та пропозиції.

1. У другому завданні автор з'ясовує особливості наставництва як соціального феномену та визначає основні практики залучення студентської молоді до наставництва, проте предметом дослідження є наставництво як засіб формування відповідальності студентської молоді, а у четвертому завданні автор поставив за мету експериментально підтвердити дієвість наставництва як засобу формування відповідальності студентської молоді. Отже, на нашу думку, автору варто узгодити науково-категоріальний апарат дослідження.

2. На нашу думку, до завдань наукового дослідження, автору варто було додати або педагогічні умови або технологію або модель формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва. Адже темою

дослідження є «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва», отже автору варто подати організаційно-педагогічні механізми реалізації зазначеного процесу.

3. У таблиці 2.24 (с. 161) автором узагальнено та представлено основні форми та методи роботи зі студентською молоддю з формування показників кожного критерію відповідальності студентської молоді, проте у роботі дещо розпорошено представлено хід та етапність експериментальної роботи.

4. У цілому в роботі відчувається суттєвий недолік – відсутність використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у:

- а) вирішенні означеної проблеми – актуальність цифрового складника в розвиток цифрового суспільства займає одне з чільних місць;
- б) процесі неперервної верстки тексту;
- в) роботі з джерельною базою (маркування та нумерація підпунктів, побудова змісту, посилання, зноски тощо) – це дуже збіднює та обтяжує діяльність як самої дисертантки так і експертів та ін.

5. Результати роботи були б більш виразними, якби у висновках до кожного розділу було здійснено акцент на завданнях, які було поставлено в тому чи іншому розділі.

Проте зроблені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку результатів представленої дисертаційної роботи. Підсумовуючи, можемо констатувати, що дисертація Розвадовської Тетяни Вікторівни «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» є самостійною і завершеною роботою, яка за рівнями наукової новизни і практичного значення може бути рекомендована для розгляду на спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії, за спеціальністю 011 освітні, педагогічні науки.

У цілому рецензоване дисертаційне дослідження відповідає встановленим вимогам до робіт цього типу. Робота оформлена згідно з вимогами МОН України за наказом № 759 від 31.05.2019 р. Публікації цілком адекватно відображають зміст і наукові результати дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження Розвадовської Тетяни Вікторівни «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» можна рекомендувати до розгляду на спеціалізованій раді щодо можливого присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки (теорія і методика виховання).

Костюшко Г. О.: Дякуємо, Олено Валеріївна. Слово для відповіді надається дисертанту.

Розвадовська Т. В.: Шановна Олено Валеріївна, дякуємо Вам за увагу до результатів нашої роботи, наукову толерантність і слушні побажання! Дозвольте надати окремі пояснення.

1. Щодо завдань досліджень, ми дякуємо за пораду, і вже внесли відповідні правки.

2. Технологічне забезпечення процесу формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва ми відобразимо у структурно-логічній схемі.

3. Щодо використання ІКТ у вирішенні проблем дослідження, хочемо зазначити, що нами застосовувались такі техніки та прийоми як створення гуглформи для опитування, використання таких онлайн платформ як padlet для інтерактивних вправ «Моя відповідальність», «Бути людиною» та онлайн платформа socrativ для проведення інтерактивної гри «Правда чи міф».

З рештою зауважень ми згодні із вдячністю приймаємо і обов'язково внесемо відповідні правки, деякі ми вже зробили.

Щиро Вам вдячні за наукову допомогу, шановна Олено Валеріївно.

Костюшко Г. О.: Дякуємо, Тетяно Вікторівно. Запрошую до виступу рецензента – Петько Людмилу Василівну, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри іноземних мов природничих факультетів факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Петько Л. В.:

Актуальність теми дослідження. Головними пріоритетними напрямками розвитку освітньої галузі України є підвищення якості професійної підготовки педагогічних кадрів, набуття ними нових компетентностей, стимулювання їхнього професійного становлення та розвитку.

Нові соціально-економічні реалії, реформування в галузі освіти, стимулюють розгляд наставництва як форми взаємодії на широкій соціально-особистісній основі. У час, коли навчання й виховання іноді втрачають гуманістичний дух і з'являється розгубленість щодо змісту, форм, методів виховання української молоді, актуалізується важливість наставника з високим рівнем національної самосвідомості та відповідальності, бо наставник має бути зацікавлений у досягненні свого підопічного, несучи особисту відповідальність за вирішення проблем, що виникають під час навчання та соціального становлення.

Будучи специфічною категорією, наставництво є одним із важливих ресурсів підтримки розвитку потенціалу дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, а також сприяння їх ефективній соціальній інтеграції.

Наставник допомагає дитині повірити в себе і розвинути впевненість у власних силах, сприяє створенню умов, при яких з'являється можливість краще пізнати себе, усвідомити мету життя і навчитися брати на себе відповідальність за їх здійснення. Водночас, і сам наставник стає відповідальним за свої дії, вчинки, тому що має достатньо широкі повноваження щодо входження у життя дитини-сироти, через що розвиток такої особистісної детермінанти як «відповідальність» у студентів є актуальним процесом сьогодення.

У контексті сказаного наголосимо, якщо наставництво в Україні тільки починає зароджуватися і розвиватися, то у світовій практиці термін «наставництво» став відомий вже на початку ХХ століття, давно й успішно працюють відомі організації.

Також зазначимо, що дисертаційна робота Розвадовської Тетяни Вікторівни виконана згідно з планом наукової роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова в межах комплексної теми кафедри соціальної педагогіки: «Психолого-педагогічні основи підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності». Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 29 січня 2018 року). Тому тема дисертаційної роботи «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва», набирає важливості та є актуальною, що підтверджується її ґрунтовним теоретичним, методологічним та емпіричним наповненням, впровадженням результатів в освітній процес українських закладів вищої освіти, а також апробацією на вітчизняних і зарубіжних наукових заходах.

Наукова новизна одержаних результатів. Дослідження особливостей формування відповідальності студентської молоді, з'ясування сутності даного феномену, його змістових компонентів, критеріїв, показників, рівнів сформованості у респондентів, авторська розробка та експериментальна перевірка ефективності практик, окресленого змісту, форм та методик залучення студентської молоді до наставництва, дозволило автору отримати ґрунтовні наукові здобутки, які мають практичну та наукову цінність.

У результаті проведеного дослідження дисертантом особисто отримано такі найбільш вагомі наукові результати:

1. Визначено та теоретично обґрунтовано *вперше* саме поняття «формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва»; особливості формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва в умовах закладу вищої освіти; критерії і показники сформованості відповідальності студентської молоді: когнітивно-аксіологічний (усвідомлення сутності відповідальності, усвідомлення відповідальності як

цінності, прийняття відповідальності як власної цінності), рефлексивно-прогностичний (спрямованість на соціально значущий результат, рефлексивність, емпатійність) мотиваційно-емоційний (соціально значуща мотивація, позитивна емоційність, альтруїстичність), діяльнісно-операційний (самостійність та ініціативність, активність, контроль та самоконтроль); виявлено та охарактеризовано рівні сформованості відповідальності студентської молоді: оптимальний, ситуативний, мінімальний; розроблено та апробовано програму участі студентської молоді у наставництві як засобу формування їхньої відповідальності.

2. Авторкою уточнено трактування понять «відповідальність», «наставництво», «наставник», «суспільно орієнтоване навчання (Service-Learning)».

3. Виявлено сутнісну ідентифікацію понять «волонтерський рух», «тьюторство», «наставництво».

4. Подальшого розвитку набули репрезентовані дисертанткою форми та методи виховної роботи у закладі вищої освіти щодо формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва.

5. Автором застосовано нестандартний підхід у власних розробках-опитувальниках, які застосовувалися для організації та проведення експерименту (додатки А, Б, В, Д).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукові положення, висновки і рекомендації, які представлено в дисертації Розвадовської Т. В. слід оцінити як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані і достовірні. Вони базуються на використанні загальноновизнаних методів дослідження, як-от: метод теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу, історико-логічний метод, метод моделювання, емпіричний метод, методи статистичного аналізу.

Джерельною базою дисертації стали фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних учених, закони, нормативно-правові акти України.

Достовірність і обґрунтованість положень дисертаційної роботи, висновків та рекомендацій автора підтверджуються на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, а також публікаціями проведеного дослідження у 15 наукових працях (11 – одноосібні), з яких 4 публікації – у фахових виданнях України категорії «Б», 3 – у провідних наукових фахових виданнях України, 2 – зарубіжні публікації, 1 – методичні рекомендації, 1 посібник, 4 – тези доповідей. Слід зауважити, що у публікаціях вичерпно відображено проведене дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані авторкою теоретичні положення, висновки і методичні рекомендації можуть бути використані в освітньому середовищі закладів вищої освіти у процесі підготовки їхніх майбутніх випускників, а саме, – у впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти якісно нових практик залучення студентської молоді до наставництва дітей, що перебувають в інституційних закладах догляду та виховання, що своєю чергою, сприяє формуванню відповідальності у студентів; розробці програми участі студентської молоді у наставництві, що складається з міні програми «Моя відповідальність», тренінгу «Шлях до наставництва» та участі у наставництві (індивідуальне і групове наставництво – програми «Друзі та порадики»); розробці методичних рекомендацій «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» для викладачів та організаторів соціально-виховної роботи у закладах вищої освіти, педагогів, соціальних педагогів, студентів і наставників. Також матеріали дослідження можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, які спеціалізуються на виховній роботі закладів вищої освіти; у практичній роботі педагогів, соціальних педагогів; у процесі підготовки студентів за освітніми програмами «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю», «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота».

Зауваження та дискусійні положення щодо дисертації. У цілому слід відзначити достатній науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. На нашу думку, в дисертації треба було розглянути досвід організації сучасних практик із наставництва в одному чи декількох зарубіжних університетів, які мають традиції і напрацювання в цьому напрямку підготовки студентів, а звідти вже логічно витікало б і дослідження зарубіжного досвіду формування відповідальності студентської молоді.

2. Попри те, що у роботі присутня розлога характеристика існуючих зарубіжних та вітчизняних громадських організацій, проектів, програм, що присвячені наставництву в різних його проявах, та залучення до них українських студентів, на жаль, цій важливій частині дослідження не відведено належного місця: вони не систематизовані, не описані окремо за напрямками своєї діяльності у тексті або в додатках. На нашу думку, більш детальне висвітлення таких програм надало б роботі додаткової значущості.

3. У тексті дисертації зустрічаються англіцизми, наприклад фідбек (с. 152, 153), фішинг, вішинг, sms фішинг (с. 158) та ін., без належного їх тлумачення на українській мові.

4. На с. 156, 157 згадується методика SMART, але сама вона не описана в дисертації в контексті предмета дослідження.

5. На с. 16, 17, 20, 27, 30 при цитуванні авторів не вказано сторінки цитованих джерел, а також на с. 146 джерело кінострічки «Хористи» (фр. Les choristes, 2004, реж. Christophe Barratier).

6. Текст дисертації, бібліографія потребують редакційного доопрацювання автором.

Загальна оцінка дисертації

Проте, зауваження, що висловлені вище, мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну і практичну значущість дисертаційної роботи, що рецензується.

Представлена дисертація є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, що заслуговує на позитивну оцінку і розглядається нами як суттєвий науковий внесок до царини теорії і методики виховання, в якій вирішено важливе наукове завдання щодо комплексного дослідження технології формування відповідальності студентів засобами наставництва і, беззаперечно, має перспективи широкого використання.

Ступінь наукової новизни, теоретична і практична значущість, достовірність отриманих висновків і рекомендацій, актуальність теми дають підстави кваліфікувати дисертацію Розвадовської Тетяни Вікторівни «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» як завершену, самостійну працю, що відповідає порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. та вимогам до оформлення дисертації (Наказ № 40 від 12.01.2017 зі змінами, внесеними згідно Наказу МОН України № 759 від 31.05.2019), і може бути рекомендована для розгляду на спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Науки про освіту (Освітні педагогічні науки), галузь знань 01 Освіта (Освіта/Педагогіка).

Костюшко Г. О.: Дякуємо, Людмило Василівна. Слово для відповіді надається дисертанту.

Розвадоська Т. В.: Шановна Людмило Василівна, дякуємо Вам за аналіз нашої наукової праці, важливі для нас рекомендації та побажання! Дозвольте надати відповідь на деякі Ваші зауваження:

1. Нами розглянуто досвід реалізації такого проєкту як «College Mentors For Kids» (Коледж наставників для дітей) до якого долучені понад 30 - ть університетів та коледжів у Сполучених Штатах Америки та програми наставництва «The Suubi and Bridges Mentorship Program», яка залучає до наставництва студентів місцевих університетів Уганди у якості наставників, оскільки вони є достатньо масовими і передбачають залучення студентської молоді. Проте, у майбутньому, ми продовжимо узагальнення подібних практик.

2. Ми зробимо спробу в додатку надати паспорти громадський організацій, які працюють за напрямком наставництва.

3. Стосовно англіцизмів, то ми застосували ці терміни в контексті небезпечних видів фінансових шахрайств. Оскільки дані терміни активно застосовуються нині в соцмережах, ми вважали, що вихованці повинні їх розуміти і вміти себе убезпечити.

4. Студенти наставники працювали за методикою SMART з підопічними під час зустрічі, що була присвячена постановці цілей та способів їх досягнення. Методика SMART детально представлена у методичних рекомендаціях на сторінках 53 - 54, посилання на методичні рекомендації ми додамо.

5. З рештою зауважень ми згодні, правки внесені. Щиро дякуємо за Вашу допомогу, шановна Людмила Василівно!

Костюшко Г. О.: Шановні колеги, Ви мали можливість ознайомитись з дисертацією та анотацією. Хто бажає взяти участь в обговоренні? До слова запрошуємо завідувача кафедри теорії та технологій соціальної роботи Карпенко Олену Георгіївну.

Карпенко О. Г.: Шановні колеги, перш за все, хочу подякувати шановному керівнику дисертації за вдале формулювання теми, добре окреслений предмет, об'єкт, завдання, які постають перед здобувачами і науковими керівниками, що вивчають проблеми студентської молоді. Проблема наставництва нині досить актуальна і дисертантка її достатньо вдало представила у своєму дослідженні. Питання, на які дисертантка давала відповіді достатньо вдало розкрили форми, методики та технології, якими має володіти майбутній наставник при роботі з дітьми; та педагоги закладів вищої освіти, для того щоб формувати відповідальність студентської засобами наставництва. Актуальність дослідження достатньо прослідковуються у теоретичній частині, технології, форми роботи, які розкриваються під час формувального етапу експерименту також достатньо вдало розкриті. Єдине, хотілось додати, коли буде готуватись основна доповідь і завершальний варіант представленої дисертації, варто звернути увагу, на скільки методики і

технології є вдалими, і як саме вплинули на результати експерименту. Зверніть, будь ласка, під час доповіді свою увагу на це. Стосовно висновків, практично значущості – це доведено дисертанткою у ході доповіді. Хотілось, щоб Ви на слайдах представили більш наочно результати експериментальної роботи. На завершення, зазначу, що робота є завершеною, обґрунтованою, має методологічну базу, чітко окреслена наукова новизна. Тому роботу Розвадовської Тетяни Вікторівни «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» можна рекомендувати для розгляду на спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Костюшко Г. О.: До слова запрошуємо кандидата педагогічних наук, доцента кафедри соціальної педагогіки Неїжпапу Людмилу Станіславівну.

Неїжпапа Л. С.: Шановна Тетяно Вікторівно, хотілось би привітати Вас з таким важливим етапом, як фаховий семінар на предмет розгляду результатів Вашого дисертаційного дослідження та висловити свої думки, щодо Вашої роботи. Актуальність даної роботи не викликає сумнівів, адже проблема відповідальності є заслугове належної уваги, особливо формування відповідальності як особистісної, так і професійної якості, риси, характеристики. Тому, зрозуміло, що студенти, які в подальшому будуть ставати фахівцями професійної діяльності, матимуть змогу застосовувати уміння та якості, які Ви у них формуєте, зокрема, саме відповідальність. Що стосується Вашого теоретичного аналізу поняття «відповідальність», він заслугове на велику увагу, особливо виокремлені підходи до трактування даного поняття. Добре представлена історична ретроспектива розуміння того, що таке є наставництво, як в різні історичні епохи ставились до цього процесу, цього явища, як загалом відбувався процес наставництва. Ваша робота допомагає вирішити два практичних завдання: сформувати у студентської молоді відповідальність та допомогти дітям певних категорій, відчуті свою потрібність, підтримку зі сторони студентів. Ваша практична робота, а саме, формувальний етап, Ваші методичні рекомендації, які Ви пропонуєте, це досить вагомий внесок у практику соціально-виховної та соціально-педагогічної діяльності. Підкреслюючи важливість та значимість Вашої роботи, хотілось би звернути Вашу увагу на певні уточнення. Мною було поставлено питання, що стосується показників та критеріїв, оскільки, визначений показник «спрямованість на соціально значущий результат» рефлексивно-прогностичного критерію, на мою думку, в певній мірі дублює мотиваційну складову, схоже звучання зі «соціально значущою мотивацією». Варто звернути

увагу, це скоріше за все технічна помилка, у визначенні поняття формування відповідальності студентської молоді у Вас пропущено «за», «за соціальне благополуччя інших». У цілому робота заслуговує позитивної оцінки та може бути рекомендована до розгляду на предмет захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за напрямом підготовки 011 – Освітні педагогічні науки (теорія і методика виховання).

Костюшко Г. О.: До обговорення запрошуємо кандидата педагогічних наук, доцента кафедри соціальної педагогіки Міхеєву Оксану Юріївну.

Міхеєва О.Ю.: Шановна Тетяно Вікторівно, тема Вашої дисертації є близькою для мене, оскільки до минулого року я сама була наставником. Те що тема Вашого дослідження є актуальною, немає жодних заперечень. Вдало зроблено поєднання понять відповідальності, наставництва та студентської молоді. Ваше дисертаційне дослідження містить добрий опис формувального етапу експерименту, представлені дані, значна кількість таблиць, досить чітко і конкретно описані критерії, показники, рівні, форми, методи роботи, велика кількість додатків. Проте, хочу висловити декілька побажань, які підсилять Вашу роботу. Зверніть увагу на студентоцентрований підхід, одним із завдань якого визначено – формування відповідальності здобувачів вищої освіти. У дисертаційному дослідженні, Ви спираєтесь лише на один Закон по наставництву, варто звернути увагу й на Постанову Кабінету Міністрів України щодо наставництва. Також на с. 52, Ви добре описуєте якості взаємодії, зверніть увагу на «м'які навички», які теж розглядають взаємодію, відповідальність, її формування, деталізація яких також може підсилити Вашу роботу. Що стосується визначення наставництва, то Ви розглядаєте його як відносини між більш досвідченою людиною із менш, можливо варто визначити не як відносини, а як взаємодію, співпрацю. Параграф 1.4. – назва «Практики, зміст, форми і методи....», а Ви більше концентруєте свою увагу лише на практиках, можливо варто уточнити назву параграфу. Таким чином, загальний аналіз свідчить, що дисертація є завершеним дослідженням і може бути рекомендована спеціалізованій вченій раді до розгляду на предмет здобуття наукового ступеня доктора філософії за напрямом підготовки 011 – Освітні, педагогічні науки.

Костюшко Г. О.: Дякуємо, Оксано Юріївно. До обговорення запрошуємо кандидата педагогічних наук, старшого викладача кафедри Соляник Марина Геннадіївна.

Соляник М. Г.: Тема цікава, актуальна, яка є для мене близькою з огляду на те, що я є куратором першого курсу. Хочу відзначити ґрунтовний аналіз практик, зокрема закордонних практик наставництва. Дуже цікаво представлені

у Вас форми роботи, ґрунтовний та широкий аналіз підходів до визначення відповідальності. Щодо рекомендацій, погоджуюсь з вже озвученими. Таким чином, загальний аналіз свідчить, що дисертація Розвадовської Тетяни Вікторівни «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» є завершеним дослідженням і може бути рекомендована спеціалізованій вченій раді університету до розгляду на предмет захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за напрямом підготовки 011 – освітні педагогічні науки (теорія і методика виховання).

Костюшко Г. О.: Колеги, дозвольте я теж долучусь до обговорення. Хотілось відміти надзвичайно кропітку роботу, яку Ви вели над своїм дисертаційними дослідженням, розгалужену експериментальну базу, задіяно багато географічно різних університетів та здобувачі різних освітніх програм. Наукові публікації представлені в міжнародних та українських періодичних виданнях, що доводить теоретичну підготовленість та практичну значущість. Практичний аспект можна визначити завдяки різноманітним формам, які у Вас є чітко представленими у вигляді програми і мають інноваційні характеристики. Хотілось би запропонувати роздуми над Вашою роботою, зокрема, звернути увагу на визначення поняття «відповідальність». Не бажано, щоб одне поняття пояснювалось через декілька інших, можливо є сенс, переосмислити або скоротити, оскільки воно є достатньо громіздке при читанні. При описі рівнів, зокрема, при описі оптимального рівня, варто звернути уваги на «глибинне усвідомлення», можливо це поняття потребує додаткового пояснення. Долучаюсь до зауваження Оксани Юріївни, щодо параграфу 1.4. Підсумовуючи все вище зазначене, вважаю роботу Розвадовської Т.В. самостійним закінченим дослідженням, яке може бути рекомендовано до розгляду спеціалізованої ради на предмет захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за напрямом підготовки 011 – освітні педагогічні. Дякую за увагу.

Костюшко Г. О.: У виступах зовнішніх рецензентів та членів кафедри прозвучала одна пропозиція – рекомендувати дисертаційне дослідження Розвадовської Тетяни Вікторівни на тему: «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» до розгляду спеціалізованої вченої ради на предмет здобуття наукового ступеня доктора філософії за напрямом підготовки 011 – освітні, педагогічні науки (теорія і методика виховання).

Прощу проголосувати за висловлені пропозиції: Хто за? Проти? Утримався? Результат: одноголосно за.

Таким чином, на підставі результатів відкритого голосування 12 осіб (за - 12; проти - немає) учасники фахового семінару засвідчили, що дисертація є

завершеною одноосібною працею, що містить науково обґрунтовані результати, наукову новизну, практичну значущість та апробацію і може розглядатися як помітний внесок в теорію та практику освітніх, педагогічних наук.

Ухвалили: Дисертаційне дослідження Розвадовської Тетяни Вікторівни на тему «Формування відповідальності студентської молоді засобами наставництва» є самостійною і завершеною роботою, яка оформлена згідно з вимогами МОН України (Наказ № 40 від 12.01.2017 зі змінами, внесеними згідно Наказу МОН України № 759 від 31.05.2019). За рівнями наукової новизни і практичного значення може бути рекомендована до розгляду на спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки.

Головуюча

Костюшко Г.О.

Секретар

Вакуленко О.В.

Рецензент:

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і
методики початкового навчання
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Матвієнко О.В.

Рецензент:

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Петько Л.В.